

KOLONİ DEVRİNİN GEÇ SAFHASINA (Ib) AİT BİR ATÖLYE HAKKINDA

TAHSİN ÖZGÜÇ

Bütün tesisleri tetkik edilmekte olan Kaniş karumunda, Z-aa/26-27 karelerinde çok tahribe uğramış bir atölye meydana çıkarıldı (Res. 1-3). Ib katına ait olan bu yapının, tahribat yüzünden, tam plânını elde etmek mümkün olamamışsa da, inşâî bünyesinin ana hatlarını ve dökülüp satılan âletlerin en mühimlerini öğrenmek imkan dahiline girdi. Plânı, temel taşlarının işlenişi ve örgü tekniği, Ib'nin diğer yapılarında görülenden farksızdır. Taş temel, taban seviyesinden itibaren bir taş sırası daha yükseltilmiş ve kerpiç örgü ondan sonra başlamıştır. Z-aa/26 de kuzeyden güneye doğru uzayan duvarın taş örgü tekniği, diğer kısımlarinkinden farklıdır (Res. 3). Bu, sonradan eklenmiş olmalıdır. 2.70 × 2 m. boyundaki 1 numaralı odadan, 1 m. enindeki muntazam kapı vasıtasıyla (Res. 1-2), daha çok tahribe uğramış, 2 numaralıya geçilmektedir. Yassı tuğlalarla yapılan ve yeni bir tipi temsil eden iş ocağı, bu odada duvara bitişiktir (Res.2). aa/26 da görülen iki kesik duvar, binanın doğuya doğru inkişafını ve aa/26 da kaldırım taşları korunan sokağa nazır oluşunu göstermektedir (Res. 3). 3 Numaralı odanın tamamı, henüz, tetkik edilmedi. Kalın cidarlı, kulplu ve kulpsuz iri küpler 2 ve 3 numaralı odalarda taban üstünde, veya tabana, kısmen, gömülmüş durumda (Res. 1, 3 ve 36-37); ufak boylu kapların çoğu 1, azı 2 numaralı odalarda; pota ve kalıplar da her ikisinde bulundu.

Yapı tekniği ve plânı bakımından, Kaniş karumu binalarına bir yenilik getirmiyen bu atölyeden 8 i taşdan, 6 sı pişmiş topraktan yapılmış 14 kalıp meydana çıkarıldı. En uzununu 27.5, en kısası 8.5 cm. olan taş kalıpların çoğu kırılmıştır. Bazılarının 6 veya 4; bazılarının da 3, 2 veya 1 sathı da kalıp olarak kullanılmıştır. Hepsinin âlet imalinde uzun müddet kullanıldığı ve eritilmiş maden sıcaklığının taşları hırpaladığı görülmektedir. Burada, bunların en mühimleri üstünde, kısaca, durulacaktır. Karum'da elde edilen madenî âletlerin bolluğuna rağmen, bu kalıplarda bugüne kadar eşlerine ras-

lanmamış olan yeni tipleri de görüyoruz. Bunların ilkinin temsil eden 25 cm. uzunluğundaki yassı-balta kalıbı (Res. 5 a, 19), Anadolu¹ ve Önasya memleketlerinde² çok kullanılan bir tipin imalini sağlamaktadır. Bu baltanın aynı kalıp üzerinde daha boylusu da görülmektedir (Res. 5 c). Aynı kalıbın diğer yüzüne yapılan mızrakucunun şekli, bu devirde eşine her yerde raslanmıyan bir özelliğe sahiptir (Res. 5 b, 17). Ucu müsellesi, sapı uzun ve geniştir. T şeklindeki âletin kalıbı, maden saplı küçük bir çekiç baltayı hatırlatmaktadır (Res. 6 a, 9). Biri iri, diğeri daha küçük iki kolcuklu balta kalıbı (Res. 5 c, 6 b, 11, 18), I b katında bulunmuş olan tunç baltayı (Res. 20) yalnızlıktan kurtarmaktadır³. Bunlar, Anadolu'nun bu tipe giren en eski baltalarını temsil etmekte olup, bugüne kadar eşlerine karumun II - IV katlarında tesadüf edilmemiştir. Hançer (Res. 6 c-ç, 10) ve bilezik (Res. 7, 12-13) kalıpları, kurşundan yapılanları birer ağırlık olarak da kullanılan, kurs biçimli âletler (Res. 6 ç, 15) tunç ve kurşundan bol örneklerini bulduklarımızın tekrarıdır. Tek ve çift halkalı küpelerin imaline yarıyan kalıbın yalnız bir yüzü işlenmiştir (Res. 8, 14, 16). Kalıpların en irisi, bir duvar dibine yerleştirilmiş olup, diğerlerinin aksine, yerinde sabittir (Res. 4). Pişmiş topraktan yapılmış olan bu iri kalıptan, ince-uzun madenî çubuklar çıkarılmaktadır. Kalıpların yanında bol miktarda pota bulunmuştur (Res. 26-27); küçük akitacıkları olan bu potaların içinde yeşil renkli maden artıkları bugün de görülmektedir. Buluntuların ışığında, atölye sahibi olan dökümcünün bahis konusu âletleri burada imal edip, sattığından şüphe edilemez. Aynı ustanın, madenden başka, taş âletleri de hazırlayıp sattığını yeşiltaştan yapılmış yassı baltaların (Res. 21-24) bolluğundan, yani, mikdarlarının bir evin ihtiyacından çok fazla olmasından anlıyoruz.

Atölyede, malûm şekilleri temsil eden kalıpların yanında, yeni tiplere de raslanmıştır. Bunların en mühimlerini pembemsi-kırmızı astarlı, üç ayaklı vazo (Res. 33); koyu kırmızı astarlı, emziği kulbu üstüne yapılan testi (Res. 32); te kşerit kulplu iri çanak (Res. 28); devetüyü

¹ KURT BITTEL, *Prähistorische Forschung in Kleinasien*, İstanbul 1934, Lev. 19, 14-15 ve *Bulleten* 46, Res. 36 (H. KOŞAY ve M. AKOK). Kaniş misalleri de birer baltadır; bunun için onları (kalem) olarak tavsif etmekten çekindik.

² *Iraq IX*, 2, 1947, s. 169, Lev. 31,9 (M. E. L. MALLOWAN).

³ TAHSİN ÖZGÜÇ ve NİMET ÖZGÜÇ, *Kültepe Kazısı Raporu 1949, Ankara 1953*, s. 67-68.

astarlı, uzun ayaklı, çift kulplu, süzgeçli, gaga ağızlı testi (Res. 31); koyu devetüyü astarlı, yonca ağızlı, kalın cidarlı ve bilhassa gövdesinin orijinalliği ile karakterlenen testi teşkil eder (Res. 34). Çok kalın cidarlı, işçiliği kaba leğenin dibine yakın kısmında deliği vardır (Res. 25). Bunun döküm işinde kullanıldığından şüphe edilemez. Atölyede, II katta görülmiyen, Ib için tipik ve şekilleri bakımından birbirinin aynı olan çift kulplu çömleklerden 6 tane bulunmuştur (Res. 29-30, 35). Bunların omuzları üstünde, mütenazır durumda, ya damga mühür baskıları, veya (1-3) tane, kabartma halinde, işaretler vardır. Çömleklerden bir tanesi *signe royal* motifli iri bir damga ile mühürlenmiştir (Res. 29). Bilindiği gibi, bu motif Kaniş karumunda yalnız Ib katının kapları üstünde görülmekte⁴, II ninkilerde hiç kullanılmamaktadır. Bununla beraber, Dr. NİMET ÖZGÜÇ bana II kata ait yerli üslûba giren silindir mühür baskılarında *signe royal* motifinin varlığını bildirdi. Bu kaplardan bazılarının ikinci mühim hususiyeti kulplarının daima aşağı kısmına açılan deliklerden geçirilen çivilerle tutturulan kurşun levhacıkların varlığıdır (Res. 30, 35). Bunlardan dışdakileri, bugün motifleri belli olmıyan, damga mühürlerle mühürlenmiştir. Biz, bunların hakikî mânada birer *bulle* olduğundan şüphe etmiyoruz. Esasen bu nevi kurşun bulleleri yine Ib katı evlerinde ve daha iri küpler üstünde de görmüştük.

Biz bu kısa tebliğle bir atölyenin muhtevasını, inşâî bünyesini tanıtmıya çalıştık. Kaniş metinlerinde maden ve madenî eşyanın mühim bir yer tuttuğu düşünülürse, müstakbel kazılarda bu nevi atölyelerin daha sağlamlarının bulunacağı kolayca anlaşılır. Bu yapı, yalnız bir dükkân, bir işlik değildir; orası, aynı zamanda ustanın ailesiyle birlikte içinde yaşadığı bir ikametgâhtır. Esasen bu hususiyet Kaniş karumunun hem Ib, hem de II kattaki arşivleri ve diğer tesisleri için de muteberdir. Asıl dökme işinin sabit kalıbın ve ocağın bulunduğu 2 numaralı odada yapıldığı anlaşılmaktadır.

* * *

Doğrudan doğruya bu atölyeye ait olmamasına rağmen, 1954 yılında V/23'de keşfedilen bir orağı, bu münasebetle, neşretmek faydalı olacaktır (Res. 38 a). Kaniş'de yalnız Ib katında görülen bu

⁴ *Küllepe Kazısı 1949*, s. 39 ve 56 ve TAHSİN ÖZGÜÇ, *Küllepe Kazısı Raporu 1948*, Ankara 1950, s. 64.

âlet, orak biçiminde, elde taşınan tunç bir silâh nevini temsil etmektedir⁵. 16 cm. uzunluğunda ve 2,4 cm. eninde olan orağın sap kısmı, hepsinde olduğu gibi, kıvrıktır. Sapına daha yakın olan en geniş kısmında ve üst kenarına daha yakın bir yerinde bir karenin içinde × işareti mevcuttur (Res. 38 b). Orağın şekli ve işaretin yeri, Boğazköy'de⁶ bulunmuş olandan, hiçbir suretle, farklı değildir. Kaniş orağındaki işaretin bir hiyeroglif olup olmadığının tayini vazifesi bana düşmemekle beraber, ben bu işaretin de yeni bir hiyeroglifi temsil edebileceğini düşünüyorum. Bunun orak sahibinin veya imâlâthanenin işareti olup olmadığı, ilerde anlaşılacaktır⁷. Bu vesika, aynı zamanda, Ib katında, yani daha *I. Şamsi-Adad* ile çağdaş bir devirde hiyeroglifin kullanıldığını isbata yarayacak vesikaların, bilhassa, Kaniş'de artmakta olduğunu da göstermektedir⁸.

⁵ T. ve N. ÖZGÜÇ, *Kültepe Kazısı 1949*, s. 68 ve *Bellekten 71*, s. 371.

⁶ BITTEL - GÜTERBOCK, *Boğazköy 1935*, s. 32, *Lev. 21, 11*. Hiyeroglif işareti hk. s. 74 ve daha sonra BOSSERT, *Ein hethitisches Königssiegel*, Berlin 1944, s. 242.

⁷ BITTEL - GÜTERBOCK, s. 32.

⁸ *Bellekten 71*, s. 363.